

דו"ח על האי-שוויון: המיעוט הפלסטיני בישראל דצמבר 2010

מבוא

פנים רבות יש לאי-שוויון בישראל. כמה מקווי השבר העיקריים המחלקים את החברה הישראלית יוצרים הבחנה בין קבוצות הנהנות מזכויות יתר לבין קבוצות מקופחות: יהודים אשכנזים לעומת יהודים מזרחיים; גברים לעומת נשים; יהודים ילידי הארץ (צברים) לעומת עולים חדשים; יהודים אורתודוקסים לעומת חילונים; תושבי יישובים כפריים לעומת עירוניים; עשירים לעומת עניים; תומכי שמאל לעומת תומכי ימין; הומואים ולסביות לעומת הטרוסקסואלים. דו"ח זה מתמקד באי-שוויון בין יהודים אזרחי ישראל – שהם הרוב במדינה, לפלסטינים הערבים אזרחי ישראל – מיעוט לאומי לא מהגר, שחי במולדתו ההיסטורית¹.

האזרחים הפלסטינים, המונים 1.2 מיליון נפש, מהווים היום 20% מאוכלוסיית המדינה². הם נשארו במולדתם לאחר הקמתה של מדינת ישראל ב-1948 ונהפכו למיעוט שלא מרצונם. כחלק מהעם הפלסטיני החי כיום בגדה המערבית, ברצועת עזה ובפזורה. הם משתייכים לשלוש קהילות דתיות: מוסלמית (82%), נוצרית (9.5%) ודרוזית (8.5%)³. לפי אמנות זכויות אדם בינלאומיות שישראל תתומה עליהן, מעמדם הוא של מיעוט לאומי, אתני, לשוני ודתי.

למרות מעמד זה, המיעוט הפלסטיני אינו מוגדר מיעוט לאומי בחוקי היסוד של ישראל. ב-1948 נוסדה ישראל כמדינה יהודית. הגדרת ישראל "המדינה היהודית" או "מדינת העם היהודי" הופכת את האי-שוויון למציאות מעשית, פוליטית ואידיאולוגית מנקודת המבט של הפלסטינים אזרחי ישראל, הסובלים מהדרה ומאפליה על ידי המדינה על בסיס שייכותם הלאומית וזיקתם הדתית. לעתים קרובות, במגמה ההולכת ומתחזקת, רואים בהם "גיס חמישי", השקפה הנשענת על זהותם הפלסטינית ועל קשריהם הלאומיים, הדתיים, האתניים והתרבותיים עם אחיהם הפלסטינים בשטחים הכבושים ובמדינות הערביות והמוסלמיות השכנות, שבהן רואה ישראל "מדינות אויב"⁴. תפישה זאת אינה נחלתן של רשויות המדינה בלבד: לפי המכון הישראלי לדמוקרטיה, ב-2010 53% מהציבור היהודי טענו שהמדינה זכאית לעודד הגירה של ערבים מישראל⁵.

קבוצות רבות של פלסטינים אזרחי ישראל מתמודדות עם "אפליה מורכבת", כלומר עם צורות רבות של אפליה על בסיס זהותם הלאומית או השתייכותם לכמה תת-קבוצות מובחנות. לדוגמה, נשים ערביות בישראל מופלות הן כבנות למיעוט לאומי והן בגלל זהותן המגדרית. ערבים בדווים סובלים משכבה נוספת של אפליה ממוסדת. יחידים מסוימים סובלים מאפליה מסוגים שונים. לדוגמה, ילדות מוגבלות ערביות בדוויות הגרות בכפרים הלא מוכרים בנגב (המדינה רואה בהם "כפרים שנבנו באורח לא חוקי" או "יישובים לא חוקיים"). בנוגע לכמה קבוצות מודרות, בישראל נוהגים כמה

¹ דו"ח זה לא יתייחס לפערים בין תת-קבוצות דתיות בקרב המיעוט הפלסטיני (מוסלמים, נוצרים ודרוזים), אלא במקרים שבהם הנתונים הישראליים הרשמיים מפולחים לפי תת-קבוצות אלה. אם הנתונים קיימים, עם זאת, הם כוללים פילוח מגדרי.

² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל 2009, מס' 60, לוח 2.2, 2.8, 2.10. נתון זה אינו כולל את האוכלוסייה הערבית במזרח ירושלים או ברמת הגולן הכבושות.

³ שם.

⁴ אף על פי שלא כולן מוגדרות "מדינות אויב" בחקיקה, כמה וכמה חוקים מתייחסים אליהן כך. חוקים אלה מטילים הגבלות על יחסים וקשרים בין ישראל לכמה מדינות, שכולן ערביות או מוסלמיות. לדוגמה, חוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה), התשס"ג-2003, אוסר על איחוד משפחות בשטח ישראל בין אזרחי ישראל לבני זוגם הלא-יהודים מסוריה, לבנון, עיראק ואיראן. החוק מטיל איסור דומה על בני זוג מרצועת עזה, כמו גם מגבלות חמורות על איחוד משפחות בין אזרחים ישראלים לפלסטינים תושבי הגדה המערבית. תיקון שהוכנס ב-2008 לחוק האזרחות, התשי"ב-1952, מאפשר להפקיע את אזרחותם של אזרחי ישראל המשיגים אזרחות או תושבות קבע באיראן, אפגניסטאן, לבנון, לוב, סודאן, סוריה, עיראק, פקיסטאן, תימן או עזה. החוק למניעת הסתננות (עבירות ושיפוט), התשי"ד-1954, קובע כי יציאה מישראל וכניסה ביועדן, באורח לא חוקי, ללבנון, סוריה, ירדן, סעודיה, עיראק, תימן, איראן והשטחים היא עבירה פלילית. החוק גם קובע כי בעלי לאומיות של לבנון, מצרים, סוריה, סעודיה, ירדן, עיראק ותימן וכן תושבים או מבקרים בארצות אלה או בשטחים הנכנסים לישראל ביועדן – עוברים על החוק.

⁵ המכון הישראלי לדמוקרטיה, מדד הדמוקרטיה הישראלית 2010, עמ' 16.

מהחוקים המתקדמים ביותר וננקטת מדיניות נאורה. הכנסת, לדוגמה, חוקקה חוקים המעניקים לנשים ולמוגבלים הגנה נרחבת מפני אפליה והגנות משפטיות אחרות.⁶ עם זאת, לטובת המיעוט הערבי בישראל לא ננקטו צעדים דומים. כתוצאה מכך, פלסטינים המשתייכים לקבוצות מודרות אחרות אינם נהנים מההגנות האלה במלואן. יתרה מזאת, לפי סקר שנערך לאחרונה, רק 51% מהיהודים בישראל תומכים בשוויון זכויות מלא בין אזרחים יהודים וערבים.⁷ גישה דומה שלטת בקרב בני נוער יהודים. במשאל שנערך ב-2010 השיבו 49.5% מהיהודים בגיל 15-18 בשלילה לשאלה אם יש להעניק לאזרחים הערבים זכויות שוות לזכויותיהם של היהודים.⁸

דו"ח זה מפרט כמה מהמבנים המשפטיים והפוליטיים, המאפשרים את האפליה הממוסדת של המיעוט הפלסטיני בישראל והמבצרים את האי-שוויון בין האזרחים הפלסטינים והיהודים. הוא מספק מדדים לאי-שוויון, כולל נתונים רשמיים של המדינה, ומסביר כיצד חוקים מסוימים ומדיניות מחושבת מאפשרים להדיר את המיעוט הפלסטיני ממשאבי המדינה, משירותיה וממרכזי הכוח. הוא גם מראה באיזה אופן ישראל, כאתנוקרטיה או "מדינה אתנית לאומית" אינה נוקטת, באופן שיטתי, אמצעים לצמצום הפערים הקיימים בין המיעוט הפלסטיני לרוב היהודי. יתרה מזו, הוא מראה כיצד על ידי העדפת אזרחים יהודים בתחומים רבים המדינה משמרת פערים אלה באופן פעיל ואף מרחיבה אותם. לבסוף, הדו"ח בוחן כיצד משפיע האי-שוויון על המיעוט הפלסטיני בישראל ומהן השלכותיו על המדינה כולה.

דו"ח זה הוא חלק מפרויקט על אי-שוויון. מלבד הדו"ח, עדאלה הפיק שלושה סרטי וידיאו על אי-שוויון בישראל. הסרט הראשון, *אזרח על הכוונת*, עוסק באפליה שהיא מנת חלקם של הפלסטינים אזרחי ישראל.⁹ הסרט השני והסרט השלישי מתמקדים במקרי מבחן של אפליה בתחום התכנון והקרקעות ובתחום התעסוקה. הסרטים מנסים לבחון כיצד משפיע האי-שוויון בתחומים אלה על החברה הישראלית בכללותה.

דו"ח זה מחולק לכמה פרקים ולהלן יובאו ממצאיו העיקריים. הדו"ח מתייחס לסוגיות הבאות, הנוגעות לאי-שוויון בין אזרחי ישראל הפלסטינים והיהודים:

- המסגרת המשפטית של האי-שוויון
- הזכות לאזרחות
- הכנסה / עוני
- חלוקה מחדש של משאבים ורווחה חברתית
- תעסוקה
- נכסים כלכליים: קרקע
- גישה לחינוך / הישגים
- השפה הערבית
- בריאות
- השתתפות פוליטית

⁶ חוק שיווי זכויות האשה, תשי"א 1951, וחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998.

⁷ המכון הישראלי לדמוקרטיה, *מדד הדמוקרטיה הישראלית 2010*, עמ' 16.

⁸ משאל שערך מכון המחקר מאגר מוחות. דיווח מאת אור קשתי, "חצי מהנוער נגד זכויות שוות לערבים; הרוב שולל את זכותם להיבחר לכנסת", *הארץ*, 11.3.2010.

⁹ את הסרטים הפיקה בשביל עדאלה יוצרת הסרטים הדוקומנטריים רייצ'ל לאה ג'ונס.

ממצאים עיקריים

המסגרת המשפטית של האי-שוויון

- האי-שוויון בין אזרחי ישראל היהודים לאזרחים הערבים קיים לאורך זמן, בכל תחום של החיים הציבוריים. אפליה ישירה ועקיפה של הפלסטינים אזרחי ישראל מושרשת במערכת המשפטית ובפרקטיקה הממשלתית.
- הזכות לשוויון ולחופש מאפליה אינה מעוגנת בחוק הישראלי כזכות חוקתית; היא גם אינה מוגנת על ידי חוקה. בעוד שלפי הפרשנות של שופטי בית המשפט העליון, חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו כולל את עקרון השוויון, ההגנה המשפטית היחידה הניתנת לזכות יסוד זאת היא באמצעות פרשנות משפטית.
- הקביעה כי ישראל היא מדינה יהודית הופכת את האי-שוויון ואת האפליה של הפלסטינים אזרחי ישראל למציאות ולפרויקט פוליטי. הזיווג "יהודית" ו"דמוקרטית" מקבע את האפליה בחוק ומונע את הגשמת השוויון המלא.
- קבוצות רבות של אזרחים פלסטינים בישראל מתמודדות עם "אפליה מורכבת", או עם צורות רבות של אפליה, שמבוססת על זהותם הלאומית כערבים/פלסטינים ועל השתייכותם לתת-קבוצות מובחנות כמו נשים, מוגבלים או זקנים.
- למעלה מ-30 חוקים בחקיקה ראשית מפלים, באופן ישיר או עקיף, את האזרחים הפלסטינים. הקואליציה התומכת בממשלה הנוכחית העלתה גל של הצעות חוק מפלות וגזעניות, שמצויות בשלבים שונים של הליכי חקיקה.

זכויות אזרחות

- לפי החוק הישראלי, היחס לפלסטינים אזרחי המדינה אינו שוויוני ככל שמדובר בזכויות אזרח. החוקים החשובים ביותר הנוגעים להגירה ולאזרחות – ובכללם *חוק השבות, התש"ו-1950, חוק האזרחות, התשי"ב-1952*, מעניקים עדיפות ליהודים ולהגירה יהודית.
- אם בן זוגו של פלסטיני אזרחי ישראל הוא פלסטיני תושב השטחים, הוא או היא אינם יכולים לקבל מעמד של תושב או אזרח בישראל. זהו המצב מאז מאי 2002. האיסור על איחוד משפחות אינו עומד בשום יחס לנימוקים הביטחוניים שהעלתה ישראל כדי להצדיק אותו; יתרה מזו, המניע לאיסור זה הוא רצונה של המדינה לשמור על רוב דמוגרפי יהודי.
- חוק חדש המאפשר לשלול את האזרחות הישראלית מסיבות מגוונות, הקשורות ל"אי-נאמנות" למדינה לכאורה או ל"הפרת אמונים", מכונן בעקיפין נגד זכויות האזרחות של אזרחים פלסטינים. ניסיונות אחדים להעביר חוקים נוספים שמעניקים סמכות להפקיע אזרחות ולכפות שבועות נאמנות נוספות תלויים ועומדים כיום בכנסת.

הכנסה / עוני

- למשפחות ערביות יש ייצוג יתר בקרב העניים בישראל: למעלה ממחצית המשפחות הערביות בישראל נחשבות עניות, בהשוואה לשיעור העוני הממוצע, שהוא כחמישית, בקרב כלל המשפחות בישראל. ליישובים ולכפרים ערביים יש ייצוג רב בשכבות החברתיות-הכלכליות הנמוכות ביותר והכפרים הערביים הבדוויים הלא מוכרים בנגב הם היישובים העניים ביותר במדינה.
- פערי הכנסה ושיעורי עוני קשורים ישירות לאפליה הממוסדת של הערבים אזרחי ישראל.

חלוקת משאבים מחודשת ורווחה חברתית

- אף על פי שכדי לממש את הזכות לשוויון מדינות נדרשות לנקוט צעדים פוזיטיביים לגשר על פערים בין קבוצות שונות באוכלוסייה, מדינת ישראל מנסה באופן פעיל לקדם ולהפנות משאבים לאזרחים היהודים, בתור קבוצת רוב מועדפת ב"מדינה היהודית". בתחומי מדיניות רבים, ובכללם סיווג ל"אזורי עדיפות לאומית" והשימוש בשירות הצבאי כקריטריון להקצאת משאבים, המדינה משמרת באופן פעיל או מנציחה אי-שוויון בין האזרחים הערבים לאזרחים היהודים.
- באופן עקבי, המדינה נמנעת מלנקוט פעולה מספיקה ויעילה כדי להתמודד עם התופעה של עוני מוחלט ועוני יחסי בקרב המיעוט הערבי בישראל. אם יזמה תוכניות פיתוח לטובת המיעוט הערבי, כמו "התוכנית הרב-שנתית", המדינה התכוונה לממש אותן באופן חלקי, בהדרגה או בכלל לא.
- אמצעים ישירים שנוקטת המדינה לצמצום העוני מיועדים באופן לא מידתי לטובת אזרחים יהודים. כתוצאה מכך שיעורי העוני ירדו במידה רבה יותר בקרב אזרחים יהודים מאשר בקרב ערבים. כך נשמרו הפערים בין הקבוצות.

תעסוקה

- פלסטינים אזרחי ישראל סובלים לעתים קרובות מאפליה בכל הנוגע להזדמנויות תעסוקה, תנאי ההעסקה והתשלום. הסיבה לכך היא יישום חסר של חקיקה לשוויון הזדמנויות בתעסוקה וכשלים מבניים, הפוגעים במיוחד בנשים, ובהם העדר תחבורה ציבורית או תחבורה ציבורית דלה, העדר אזורי תעשייה ומחסור במעונות יום ממלכתיים. האזרחים הפלסטינים מודרים מכוח העבודה עקב השימוש בשירות הצבאי כקריטריון לקבלה לעבודה, לא פעם בלי כל קשר בין אופי העבודה לניסיון צבאי.
- שיעורי האבטלה בקרב האוכלוסייה הערבית נותרים גבוהים משמעותית מאשר באוכלוסייה היהודית. שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בקרב הנשים הפלסטיניות אזרחיות ישראל, כ-20%, הוא אחד הנמוכים בעולם.
- פלסטינים אזרחי ישראל בכלל, ונשים פלסטיניות בפרט, עדיין אינם מיוצגים בשירות הציבורי, המעסיק הגדול ביותר בישראל (ככלל, ערבים מהווים כ-6% מהמועסקים בשירות הציבורי). כל זאת למרות חקיקה שהנהיגה העדפה מתקנת, שנועדה להגביר את הייצוג של המיעוט הערבי ושל נשים בשירות הציבורי.
- העדר פיתוח והשקעות בערים ובכפרים ערביים בתוך ישראל ואי ניצול או תת ניצול של משאבי האנוש במיעוט הערבי מעכבים את צמיחת הכלכלה הישראלית. ארגון OECD העריך בשנה האחרונה, כי כתוצאה מכך הכלכלה הישראלית מפסידה תוצר בסך של כ-8 מיליארד דולר בשנה.

נכים כלכליים: קרקע

- על פי דפוס שהתקבע מאז הקמת המדינה ב-1948, הגישה לשימוש באדמה נשללת מפלסטינים אזרחי ישראל הן על פי חקיקה ותיקה והן מתוקפם של חוקים ומדיניות חדשים יותר. יתרה מזו, אמצעים חדשים – בהם חוק רפורמת הקרקעות מ-2009 ותיקון לפקודת הקרקעות שהתקבל בפברואר 2010 – נועדו להנציח את בעלות המדינה בקרקעות שהופקעו מפלסטינים ולחסום תביעות פלסטיניות להשבת רכוש.
- ועדות קבלה פועלות בכ-700 יישובים חקלאיים ויישובים קהילתיים ומסננות מועמדים ערבים המבקשים לרכוש בית ביישובים אלה, בנימוק של "אי התאמה חברתית". קיומן של ועדות הקבלה תורם למיסוד של יישובים נפרדים על בסיס גזעני ומנציח את האי-שוויון בגישה לקרקע.

- קרן קיימת לישראל – גוף שהוא מעין רשות שלטונית הפועל אך ורק לטובת האינטרסים של העם היהודי והשולט ב-13% מההקרקעות במדינה – ממשיך להיות בעל עמדה מכריעה בכל הנוגע למדיניות הקרקע בישראל. נציגי קק"ל הם שישה מ-13 החברים במועצת רשות הקרקעות שהוקמה לאחרונה.
- יישובים ערביים בישראל סובלים מצפיפות קשה. שטח השיפוט של הרשויות המקומיות הערביות בישראל מהווה 2.5% מהשטח הכולל של המדינה. מאז 1948 הקימה מדינת ישראל כ-600 רשויות מקומיות יהודיות, אבל לא הוקם ולו יישוב ערבי חדש אחד – כפר, עיירה או עיר.
- בעוד האוכלוסייה הערבית הברדווית בנגב מונה כ-170 אלף נפש – 14% מכלל האוכלוסייה בנגב – השטח המשותף של העיירות שהקימה הממשלה ושל כפרים ועיירות שקיבלו הכרה לאחרונה הוא רק 0.9% מכלל השטח במחוז.
- ישראל מגבירה את מאמציה לפנות בכוח את הכפרים הלא מוכרים בנגב (שאליהם מתייחסת המדינה כאל "מקבצים לא חוקיים"). המאמצים כוללים הריסה של כפרים שלמים, כמו אל-עראקיב, שנהרס שוב ושוב בחודשים האחרונים. בהתעקשותה לנקוט מדיניות זאת, המדינה דחתה את האפשרות להציע הכרה לכפרים אלה, שרבים מהם קיימים עוד מהתקופה שקדמה להקמת המדינה. בין 75 אלף ל-90 אלף ערבים בדווים חיים בכפרים לא מוכרים בנגב והמדינה רואה בהם "פולשים לאדמות מדינה".

גישה לחינוך והישגים בחינוך

- משרד החינוך מחזיק בידיו את השליטה בצורה ובמהות של תוכנית הלימודים בבתי הספר הערביים. רק למחנכים ערבים בודדים יש סמכות קבלת החלטות. חוק חינוך ממלכתי קובע יעדים חינוכיים לבתי ספר ממלכתיים, שבהם ניתן דגש להיסטוריה ותרבות יהודיות.
- תת-ההשקעה בבתי ספר ערביים בישראל מאיימת לשמר גם בעתיד את הפערים הקיימים בין הרוב היהודי למיעוט הערבי. מכיוון שילדים ערבים הם כ-25% מכלל הילדים בישראל, אפשר לצפות כי האי-שוויון בהשקעות בחינוך הערבי יהיה בלם משמעותי לצמיחת הכלכלה הישראלית בדור הבא.
- התקצוב הממלכתי לבתי ספר ערביים נופל בהרבה מהתקצוב הניתן לבתי ספר יהודיים. לפי נתונים רשמיים שפירסמה המדינה ב-2004, התקצוב לתלמידים יהודים הוא פי שלושה מהתקצוב שמקבלים תלמידים ערבים. תת התקצוב בא לביטוי בתחומים רבים. למשל, בבתי ספר ערביים יש כיתות גדולות יותר ותשתיות ומתקנים גרועים.
- בכפרים הערביים הברדווים הלא מוכרים בנגב יש בתי ספר יסודיים מעטים. בתי ספר אלה סובלים מצפיפות קשה ואין בהם ציוד הולם. בכפרים הלא מוכרים אין ולו בית ספר תיכון אחד. למרות הסדר שנחתם בין המדינה לעדאלה, שלפיו יוקם בית ספר תיכון ראשון בכפר הלא מוכר אבו תלול ב-1 בספטמבר 2009, בכפר לא נפתח עד כה בית ספר כלשהו.
- באוניברסיטאות ובמוסדות השכלה גבוהה אחרים בישראל יש תת ייצוג חמור של סטודנטים ערבים. אקדמאים ערבים מהווים רק 1.2% מכלל חברי הסגל באוניברסיטאות בישראל, מצב המותיר את האזרחים הערבים בשולי התהליך של ייצור הידע בחברה.
- מדיניות משרד החינוך מרחיבה את הפערים בין ילדים ערבים לילדים יהודים, מכיוון שתוכניות מיוחדות לסיוע לילדים חלשים או להיפך, למחוננים, כמו תוכנית ההעשרה "שחר", מופעלות בעיקר בבתי ספר יהודיים.

השפה הערבית

- אף על פי שהערבית היא שפה רשמית בישראל, יש אי-שוויון ברור בין ההזדמנויות שניתנות לדוברי ערבית ליהנות משפתם בזירות ציבוריות ורשמיות, בהשוואה להזדמנויות שמהן

נהנים דוברי עברית. מעמדה של הערבית נחות מזה של העברית במונחים של משאבים המושקעים בשימוש בה, למרות חובתה של ישראל לפי משפט זכויות האדם הבינלאומי להגן על הזכות לשפה של המיעוט הערבי בישראל.

בריאות

- תוחלת החיים של הערבים אזרחי ישראל קצרה בכארבע שנים מזו של האזרחים היהודים. שיעורי התמותה של הערבים גבוהים יותר, בעיקר בקרב בני ה-60 ומעלה. שיעור תמותת התינוקות בקרב האזרחים הפלסטינים כמעט כפול מאשר בקרב האזרחים היהודים ובקרב האוכלוסייה הערבית הبدوוית בנגב הוא אף גבוה יותר – 15 מקרי מוות ל-1,000 לידות חי.
- בעוד שלפי החוק הישראלי יש לספק שירותי בריאות שווים, באיכות גבוהה, לכל תושבי ישראל, מחסומים שונים, בהם מחסור במרפאות ובבתי חולים ביישובים ערביים והגבלות תחבורתיות – גורמים לכך שרבים מהאזרחים הערבים אינם יכולים לממש את זכותם לקבל את הטיפול הרפואי הטוב ביותר.
- מצב שירותי הרפואה בכפרים הערביים הبدوויים הלא מוכרים בנגב חמור ביותר. בכפרים אלה, שירותי הבריאות מוגבלים מאוד, או שאינם קיימים כלל. אי מתן שירות רפואי בכפרים הלא מוכרים הוא מדיניות מכוונת של הזנחה, שהמדינה נוקטת במסגרת שאיפתה לפנות את הכפרים וליישב מחדש את תושביהם, בין השאר באמצעות יצירת תנאי מגורים בלתי נסבלים.

השתתפות פוליטית

- האזרחים הפלסטינים אינם נהנים מגישה שוויונית לכל המעגלים שבהם מתנהלים החיים הציבוריים ומתקבלות החלטות ורמת ההשתתפות שלהם ברשות השופטת, ברשות המחוקקת, בממשל ובשירות הציבורי נמוכה מזו של האזרחים היהודים. כתוצאה מכך יש להם גישה מוגבלת לתהליכי קבלת החלטות ולמרכזי כוח ויכולת ההתמודדות שלהם עם אי-שוויון ואפליה מצומצמת.
- במערכות הבחירות האחרונות ניסו היועץ המשפטי לממשלה (ב-2003), מפלגות הימין וחברי כנסת לפסול מפלגות ערביות וחברי כנסת ערבים. ניסיונות אלה נועדו להחליש במידה ניכרת את הקול הפלסטיני בבית המחוקקים. ב-2003 וב-2009 הפך בג"ץ החלטות של ועדת הבחירות המרכזית לפסול רשימות ערביות ומנהיגים ערבים.
- הקול הערבי סובל מדה-לגיטימציה הולכת וגוברת בזירה הפוליטית ובהליכי החקיקה בישראל: לפי סקרים שנערכו בזמן האחרון, כשליש מהאזרחים היהודים מסכימים עם הטענה שיש לשלול מהאזרחים הערבים את הזכות לבחור ולהיבחר לכנסת ולמעלה ממחצית מבני הנוער היהודים תומכים בשלילת הזכות להיבחר לכנסת מערבים.
- מערכת המשפט הפלילי משמשת לעתים תכופות אמצעי לערעור הלגיטימציה של פעולות פוליטיות וביטויים פוליטיים של פלסטינים אזרחי ישראל ומנהיגיהם הפוליטיים. כמה חברי כנסת ערבים הועמדו לדין או שזכויותיהם הפרלמנטריות הופקעו בעקבות פעולות פוליטיות לגיטימיות שנקטו או נאומים שנשאו, שהם חלק מעבודתם כנבחר ציבור.
- סדרה של חוקים שנחקקו בישראל מגבילים את חופש התנועה, חופש הביטוי והגישה למערכת הפוליטית. בחוקים אלה יש, בין השאר, מגבלות אידיאולוגיות על מצעים של מפלגות והגבלות חמורות על נסיעות של חברי כנסת למדינות ערביות הנחשבות "מדינות אויב". חוקים כאלה משמשים בעיקר כדי לפגוע בחירויות הפוליטיות של האזרחים הפלסטינים ושל נציגיהם הנבחרים והן הולכות ומצמצמות את המרחב הפתוח לפניהם לפעילות פוליטית.
- המשטרה משתמשת בכוח כעניין שבשגרה נגד מפגינים ערבים ועוצרת אותם לצורכי הרתעה, כדי להשתיק קולות של מחאה. מפגינים שמחו על מבצע "עופרת יצוקה" בעזה,

רובם אזרחים רבים וביניהם קטינים רבים, היו קורבנות לאלימות קשה מצד המשטרה. הם גם סבלו ממעצרים המוניים, לא מידתיים ושיטתיים, בעיקר בעילה של נוכחות בזירת ההפגנה.

- עד היום, עשר שנים לאחר אירועי ההרג של אוקטובר 2000, שום שוטר, קצין משטרה או מנהיג פוליטי לא נמצא אחראי להריגתם של 13 פלסטינים אזרחי ישראל לא חמושים, שהשתתפו בהפגנות נגד המדיניות הישראלית הברוטלית בשטחים.
- לאחר שנים של אפליה מכוונת, אזרחות לא שוויונית והשתקת קולם הפוליטי, הפלסטינים אזרחי ישראל נותרו עם תחושות של פגיעות, הדרה, חוסר ביטחון, חוסר אמון וניכור מהמדינה. שיעורי הצבעה נמוכים נרשמים בעקביות בקרב הפלסטינים אזרחי ישראל. בבחירות ב-2009 שיעור ההצבעה הכללי היה 64.7%, ואילו בקרב המצביעים הערבים שיעורי ההצבעה היה 53%.
- מתוך תפישה הרואה במיעוט הערבי בישראל "גיס חמישי", שיש לשלוט בו ולהכיל אותו, לא פעם על ידי נקיטת אלימות ממלכתית והפעלת אמצעים משפטיים דרקוניים נגדו, ישראל חותרת תחת הסיכוי להשיג יציבות ותרבות של כבוד לדמוקרטיה, ממשל צודק וביסוס נורמות של הגנה על זכויות האדם. גישה זאת עלולה להוביל לסכנה שסוגיות של זכויות אדם ייתפסו כ"איומים" על הביטחון והריבונות, שהמדינה צריכה לטפל בהם.